

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

**РОЗВИТОК МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ В
ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка

Спеціальності 012 Дошкільна освіта

Освітньо-професійної програми

Дошкільна освіта

Ковальчук Катерина

Керівник к.пед.н., доцентка Гриценко І.В.

Рецензент Никитченко Н.В., директорка

Херсонського ясел-садка 64

Херсонської міської ради

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	7
1.1. Сутність поняття «музичні здібності» та особливості їх розвитку у дітей дошкільного віку.....	7
1.2. Зміст роботи з розвитку музичних здібностей у дітей дошкільного віку	13
1.3. Музично-дидактичні ігри як засіб розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку.....	18
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	27
2.1. Обґрунтування педагогічних умов розвитку музичних здібностей дошкільників в ігровій діяльності.....	27
2.2. Діагностика рівнів розвитку музичних здібностей у дітей дошкільного віку.....	29
2.3. Формувальний етап експериментальної роботи	34
2.4. Аналіз ефективності використання музично- дидактичних ігор як засобу розвитку музичних здібностей дошкільників.....	39
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46

ДОДАТКИ	53
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача ...	53
Додаток Б. Приклади дидактичних ігор для розвитку музичних здібностей дошкільників.....	55

ВСТУП

Розвиток здібностей дитини є одним із важливих аспектів роботи освітян закладів дошкільної освіти. Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти, одним із завдань цієї освітньої галузі є створення сприятливих умов для розвитку дітей у відповідності до їх вікових та індивідуальних особливостей та задатків, розвиток здібностей та творчого потенціалу кожного дитини як суб'єкта відносин із самим собою, іншими дітьми, дорослими та навколишнім світом.

Відомо, що всі здібності можна поділити на дві групи: загальні та спеціальні. Загальні здібності (пам'ять, спостережливість, увага та ін.) важливі щодо різних видів діяльності. До спеціальних належать ті здібності, пов'язані з конкретними видами діяльності, наприклад, образотворчі, музичні, літературні та ін. Завдання розвитку спеціальних здібностей, у тому числі музичних, у дошкільних освітніх закладах вирішуються в ході роботи з художньо-естетичного розвитку, в процесі якого формуються елементарні уявлення про види мистецтва, здатність сприймати та розуміти музику, художню літературу, фольклор, твори живопису, а також надається можливість реалізувати свої знання та вміння у самостійній творчій діяльності.

Розвиток музичних здібностей є важливим засобом всебічного розвитку дитини, її духовного становлення. Музика сприяє розширенню уявлень дошкільника про культурні цінності та досвід попередніх поколінь, розвиває емоційну сферу, підвищує рівень знань про емоції інших людей та розуміння свого емоційного стану. У процесі музичних занять дитина отримує відомості про сфери мистецтва, що сприяє її пізнавальному розвитку, збагаченню словникового запасу образними словами та виразами, спеціальними термінами та назвами. Виконавча діяльність, яка є одним з поширених видів роботи на музичних заняттях,

розглядається як засіб розвитку таких розумових операцій, як аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, запам'ятовування та ін.

Проблемі розвитку музичних здібностей присвячені праці вчених В. Верховинця, Н. Ветлугіної, І. Газіної, І. Білої, В. Желанової, Т. Лісовської, С. Науменко, О. Половіної, М. Шутя та ін.

Для розвитку музичних здібностей педагоги використовують такі види діяльності дітей як спів та слухання музики, гра на музичних інструментах, музично-ритмічні рухи. Одним з ефективних засобів розвитку музичних здібностей дошкільнят є дидактичні ігри. У практиці роботи закладів дошкільньої освіти для визначення дидактичних ігор з використанням музики частіше використовується термін «музично-дидактичні ігри», тому у своїй роботі ми також користуватимемося даним терміном.

Будь-яка ігрова діяльність у дошкільному віці є найбільш природною для дітей, адже саме в цей період гра стає провідним видом діяльності. Використання дидактичних ігор позитивно позначається на розвитку мотивації дитини до виконання навчальної діяльності – діти отримують нову інформацію, засвоюють певні знання, у них формуються вміння та навички та досвід застосування наявних теоретичних знань у практичній діяльності. Застосування музично-дидактичних ігор сприяє розвитку музичних здібностей дошкільнят, формує навички сприйняття музичного мистецтва, розвиває почуття ритму та музичну пам'ять, виховує емоційну чуйність та уміння насолоджуватись музичним мистецтвом.

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що тема нашої випускної роботи – *«Розвиток музичних здібностей дошкільників в ігровій діяльності»* – є актуальною та вимагає особливої уваги з боку педагогів та вихователів.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови розвитку музичних здібностей дошкільників в ігровій діяльності.

Для реалізації мети було поставлено наступні завдання:

1. Вивчити психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження.

2. Уточнити сутність основних понять дослідження.

3. Визначити критерії, показники та рівні сформованості музичних здібностей дошкільників.

4. Теоретично обґрунтувати та у процесі експериментальної роботи перевірити педагогічні умови розвитку музичних здібностей дошкільників у ігровій діяльності.

Об'єкт дослідження – розвиток музичних здібностей дітей дошкільного віку, а *предмет* – ігрова діяльність як засіб розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку.

Гіпотеза випускної роботи: розвиток музичних здібностей у дітей дошкільного віку відбуватиметься більш успішно за умов:

- *інтеграції музичної та театралізованої діяльності в ігровій діяльності;*
- *використання у процесі музично-ігрової діяльності допоміжних засобів виразності;*
- *поповнення знань, умінь та навичок дітей у музично-ігровій діяльності;*
- *створення комфортної психологічної обстановки у процесі музично-ігрової діяльності.*

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Випускну роботу виконано в межах науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Формування професійної компетентності

кадрового педагогічного потенціалу у системі суспільних трансформаційних процесів» (№ 0117U005614).

Методи дослідження:

- теоретичні: вивчення психолого-педагогічної літератури, аналіз та узагальнення матеріалів;
- емпіричні: методика вивчення рівня розвитку музичних здібностей, дослідно-експериментальна робота;
- методи математичної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів. У дослідженні уточнено сутність поняття «музичні здібності дітей дошкільного віку»; визначено критерії (ладове почуття, музично-слухові уявлення, почуття ритму) та рівні сформованості музичних здібностей дошкільників, а саме: *високий, середній і низький*; теоретично обґрунтовані і експериментально перевірені педагогічні умови розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку в ігровій діяльності.

Практичне значення одержаних результатів. Результати проведеного дослідження можуть використовуватись у процесі підготовки майбутніх вихователів до розвитку музичних здібностей дошкільників у ігровій діяльності, а також у практиці роботи закладів дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорювались на засіданнях кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету та дістали позитивну оцінку. За результатами дослідження опубліковано наукову статтю у збірці матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції «Scientific projects on improving the environment» (17-20 жовтня 2023 р., Брюссель, Бельгія), отримано відповідний сертифікат.

Структура і обсяг випускної роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Розділ I. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Сутність поняття «музичні здібності» та особливості їх розвитку у дітей дошкільного віку

Вивчення сутності музичних здібностей вимагає розуміння змісту поняття «здібності» та його основних показників. У психологічному словнику поняття здібності визначається як індивідуально-психологічні особливості особистості, що є умовою успішного виконання тієї чи іншої продуктивної діяльності [26, с. 18]. Здібності можна помітити в процесі оволодіння діяльністю та їх прояв пов'язаний з тим, наскільки легко та швидко людина може здійснити певний вид діяльності.

Л. Мельничук, Н. Максимчук, Л. Ілюк пропонують вважати здібності психологічними особливостями людини, від яких залежить успішність набуття знань, умінь, навичок [28, с. 29]. Водночас автори зазначають, що наявність набутих знань та умінь не є проявом наявності здібностей, які не можуть бути визначені тільки наявними знаннями.

І. Малашевська вважає, що наявність у людини здібностей означає придатність її до певної діяльності [29, с. 640]. Такий підхід означає, що будь-яка діяльність вимагає від особистості специфічних якостей або наявності певних психічних властивостей, які входять у структуру певної здібності.

Узагальнюючи всі наявні підходи до визначення здібностей, А.Костюк пропонує взяти до уваги три ознаки, які є складовими поняття «здібність». Перша ознака: здібності є індивідуально-психологічними особливостями, що відрізняють одну людину від іншої. Друга ознака стосується успішності виконання певної діяльності, як вже було зазначено. Третя ознака полягає в тому, що поняття «здібність» не зводиться до тих знань, навичок чи вмінь, які вже вироблені у цієї людини [20, с. 34].

Сучасний підхід до розуміння сутності здібностей людини представлений у працях О. Кононко. Автор критикує позицію А. Костюка і стверджує, що названі ознаки здібностей не можуть конкретно і чітко визначити сутність здібностей, що не дозволяють виділити здібності з інших психологічних категорій [18, с. 42]. Автор пропонує розглядати здібності людини як властивості функціональних систем, що реалізують окремі психічні функції, мають індивідуальну ступінь виразності і виявляються в успішності та якісній своєрідності освоєння та реалізації діяльності [18, с. 46].

Ще одне питання, яке цікавить багатьох учених, стосується розуміння того, чи є здібності вродженими якостями людини. Відповідаючи це питання, А. Богуш підкреслює, що в основі здібностей лежать задатки, які мають органічну природу та уроджений характер. На основі задатків надалі можуть формуватися різні здібності, напрями їх розвитку можуть бути досить різноманітними [6, с. 140].

Здібності можуть мати кількісну та якісну характеристики. Оцінка якості здібностей передбачає виявлення індивідуальних особливостей людини, необхідних для ефективного здійснення якогось конкретного виду діяльності [3, с. 38]. Кількісна характеристика здібностей показує ступінь їх виразності в окремої людини.

Здібності, які можуть бути необхідні для різних видів діяльності, називають загальними. Інші, які забезпечують індивіду можливість успішного виконання певних видів діяльності, називають спеціальними [11, с. 181].

Загальні здібності можна розділити на пізнавальні та практичні. Формування пізнавальних здібностей відбувається в процесі освоєння дійсності засобами образних форм пізнання (сприйняття, образної пам'яті, наочно-образного мислення). До цього виду здібностей відносять сенсорні, інтелектуальні та творчі [20, с. 123]. Сенсорні здібності формуються, починаючи з трьох років, вони є основою розумового

розвитку та пов'язані з ознайомленням та сприйняттям предметів та його якостей [23, с.94].

Творчі здібності пов'язані з уявою, вони показують, наскільки дитина готова вигадувати, виявляти, використовувати нестандартні способи вирішення завдань чи проблемних ситуацій [25, с. 203].

До практичних здібностей І. Медова та І. Терно відносять організаторські, необхідні для успішної взаємодії з іншими дітьми, та конструктивно-технічні, у тому числі просторове бачення та уяву, вміння представити предмет за планом або схемою [26, с. 13].

Усі загальні здібності, про які було сказано вище, починають формуватися досить рано. Вже у ранньому дошкільному віці можна помітити схильність дитини до виконання певного виду діяльності, що приваблює її найбільше. Але інтенсивний їх розвиток починається з 3-4 років, тоді як у ранньому віці складаються передумови здібностей [28, с. 29].

Спеціальні здібності також починають розвиватися у дошкільному віці. Як спеціальні О. Мкртічян виділяє художні здібності, серед яких образотворчі, декоративно-прикладні, театральні-мовленнєві, музичні та ін. [329, с. 247]. У контексті теми нашої роботи варто докладніше зупинитися на характеристиці музичних здібностей.

Вивченням музичних здібностей займається С. Садовенко. Здібності автор визначає як індивідуальні психологічні особливості людини, що дозволяють успішно виконувати той чи інший вид діяльності. Для характеристики музичних здібностей автор запровадив поняття «музикальність», що полягає в обдарованості людини до музики, та є якісно своєрідним поєднанням музичних здібностей [52, с. 23] .

Отже, музикальність, на думку О. Остроменського, об'єднує у собі здібності до музичної діяльності [38, с. 41]. На думку автора, центр музикальності становить здібність емоційного відчуття музики, а основна її ознака полягає у здатності переживання музичного твору [38, с. 37].

Також музикальність передбачає досить тонке, диференційоване сприйняття або «почуття» музики.

О. Мкртічян зазначає, що музикальність залежить від уроджених індивідуальних задатків людини, але її можна і потрібно розвивати та виховувати, як і будь-яку іншу здібність. Як основні здібності у розвитку музикальності дослідники виділяють музичний слух та пам'ять [29, с. 246].

А. Костюк також підкреслює значення задатків у розвитку музичних здібностей, стверджуючи, що вони найбільш успішно формуються на основі анатомо-фізіологічних задатків у процесі музичної діяльності [20, с. 123]. Автор дотримується погляду Н. Ветлугіної, яка вважає, що здібності не тотожні знанням, вмінням та навичкам, але пояснюють швидкість і легкість їхнього придбання [8, с. 83].

І. Біла зауважує, що в основі музичних здібностей лежить музичний інтелект, який полягає у природному розумінні звукової організації, принципів зв'язку звуків та закономірностей їх злиття у більші структури [3, с. 40]. Людина, здатна до музики, може розрізняти звуки та співзвуччя, об'єднувати їх за необхідності, керуючись певними правилами, вона здатна засвоювати різні способи та принципи звукоорганізації [4].

У структурі музичних здібностей В. Желанова виділяє ладове почуття, музично-слухові уявлення та почуття ритму. Ладовим почуттям автор називає здатність до сприйняття загального характеру музики, а також певних відносин між звуками [14, с. 125]. Ладове почуття може бути віднесено до центру музикальності, оскільки воно є основою емоційної чуйності [16, с. 47].

Музично-слухові уявлення проявляються у здібності відтворювати на слух якусь мелодію [21, с. 8]. Іншими словами, це репродуктивний або слуховий компонент музичного слуху, що поєднує у собі пам'ять і уяву. Разом з тим, цей компонент здібностей пов'язаний з моторикою,

вокальною або інструментальною, оскільки багато людей використовують рухи для запам'ятовування мелодії [21, с. 7].

Останній компонент здібностей – почуття ритму – полягає в здатності відчувати емоційну виразність ритму та вміти його відтворювати [23]. Цей компонент має не тільки моторну, а й емоційну природу, оскільки ритм створюється з допомогою рухів пальців рук, одночасно передаючи відтінки настрою музики. Почуття ритму, як і ладове почуття, становлять основу емоційної чуйності на музику [24, с. 199].

Дошкільний вік є сензитивним періодом для розвитку музичних здібностей. Фахівці зазначають, що формування музичного слуху та пам'яті дитини відбувається у віці до 5 років. І. Медова та І. Терно, характеризуючи музичні здібності дошкільнят, виділяють у цій структурі ладове почуття, тобто вміння розрізняти ладові функції музики, почуття ритму, тобто здатність відчувати і відтворювати ритм музики, і музично-слухові уявлення, тобто здатність відтворювати мелодію по слуху. Музичні здібності у дошкільнят можуть виявлятися в процесі слухання музики, якщо дитина здатна сприймати та співпереживати музичним образам та розрізняє виразність музичних засобів, а також при виконанні музичних творів та у музичних імпровізаціях [26, с. 13].

На думку Н. Ветлугіної, розвиток музичних здібностей дитини слід розпочинати з раннього дитинства. Розглядаючи загальні тенденції вікового розвитку музичних здібностей, автор зазначає, що схильність до диференціації музичних звуків проявляється у дитини у віці 4-5 місяців, а до року вона починає підлаштовуватися до інтонації дорослого, слухаючи його спів [8, с. 11].

На другому році життя діти можуть виявляти яскраві емоції у процес сприйняття музики. Дитина починає розрізняти висоту та гучність звуків, а в деяких випадках темброве забарвлення. Дошкільник може підспівувати дорослому, намагаючись повторити співочі інтонації, а

також може здійснювати найпростіші рухи у такт музиці [10].

На третьому та четвертому році життя діти навчаються більш тонко розрізняти характеристики явищ, зокрема і музичних. Також можна помітити відмінності слухової чутливості у деяких дошкільнят, які виявляються в умінні точно відтворити нескладну мелодію. До 4 років дитина опановує різні рухи, які може робити під музику, заспівати нескладну пісеньку, а в деяких випадках виявляє бажання займатися музикою [10, с. 23].

У п'ять років дошкільник може визначити характер музики, дати характеристику висоті чи гучності звуків, визначити звучання знайомих йому інструментів, які виконують мелодію. Голос дитини стає більш дзвінким і рухливим, удосконалюється вокально-звукова координація, співочі інтонації стають більш стійкими, хоч і вимагають постійної підтримки дорослого [36].

У старшому дошкільному віці відбувається подальше зміцнення голосового апарату, розширення діапазону голосу, з'являється більша наспівність, дзвінкість. Дошкільник здатний сприймати музичний образ цілісно, може зрозуміти характер музичного твору, визначити його виразні засоби, охарактеризувати настрій, яке передає музика. У дитини спостерігається велика виразність та творча самостійність під час виконання музичного твору або у процесі відтворення рухів під музику, що свідчить про помітніший прояв музичних здібностей, засвоєння необхідних навичок [39, с. 13].

Таким чином, проаналізувавши наукову літературу, присвячену проблемі розвитку здібностей особистості, у тому числі музичних, ми дійшли висновку, що здібностями називають індивідуально-психологічні особливості особистості, які є умовою успішного виконання тієї чи іншої продуктивної діяльності. В основі здібностей лежать задатки, які мають органічну природу та вроджений характер.

Здібності можуть бути загальними, що забезпечують виконання

різноманітних видів діяльності, та спеціальними, що дозволяють здійснювати конкретний вид діяльності. Музичні здібності відносяться до спеціальних, вони залежать від вроджених індивідуальних задатків людини, але їх можна і потрібно розвивати та виховувати [44].

Музичні здібності припускають наявність емоційної чуйності на музику та досить диференційоване її сприйняття. У структурі музичних здібностей виділяються ладове почуття, музично-слухові уявлення та почуття ритму. Розвиток музичних здібностей починається з раннього віку, сензитивним періодом при цьому вважається вік до 5 років. Систематичні заняття музикою сприяють розвитку музичних здібностей дитини [39]. .

1.2. Зміст роботи з розвитку музичних здібностей у дітей дошкільного віку

Н. Ветлугіна визначає музичне виховання дошкільників як цілеспрямоване формування особистості дитини засобами впливу музичного мистецтва, яке полягає у виникненні та розвитку інтересів, потреб, здібностей, естетичного ставлення до музики [8, с. 13]. До основних завдань музичного виховання автор відносить наступні:

- Виховання любові та інтересу до музики, що відбувається у процесі розвитку музичної сприйнятливості та музичного слуху.
- Збагачення музичних вражень дітей під час ознайомлення з музичними творами.
- Розширення уявлень дітей про найпростіші музичні поняття, розвиток навичок у сфері слухання музики, співу, музично-ритмічних рухів, гри на дитячих музичних інструментах.
- Розвиток емоційної чуйності, сенсорних здібностей, ладовисотного слуху, почуття ритму, формування співочого голосу та виразності рухів.

- Навчання елементарним співочим та руховим навичкам, які вимагають природності, простоти та виразності.
- Сприяння виникненню та прояву музичного смаку на основі отриманих вражень та уявлень про музику.
- Розвиток творчої активності у всіх доступних видах музичної діяльності [8, с. 15]

С. Науменко наголошує, що музичне виховання позитивно впливає як на розвиток музичних здібностей, так і на загальний розвиток дошкільнят, у тому числі на формування духовної культури та моральних уявлень, на становлення естетичних почуттів, вдосконалення пізнавальних дій, розширення словника, збагачення емоційної сфери. Як основне завдання музичного виховання, вчена ставить на перше місце розвиток музичних та творчих здібностей дітей з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини у процесі реалізації різних видів музичної діяльності. Ще одне завдання музичного виховання полягає в тому, щоб формувати основи музичної культури та сприяти формуванню загальної духовної культури [32, с. 9].

На думку О. Половіної, загальне музичне виховання має поширюватися на всіх дітей, незалежно від їх здібностей, оскільки його головна мета полягає у впливі на духовний світ дітей, у тому числі на їхню моральність [44, с. 7]. У цьому полягає основне призначення музичного виховання у дошкільному віці.

Поставлені завдання вирішуються в процесі реалізації змісту загальноосвітніх програм дошкільної освіти [19, 37, 44].

Музичне виховання дітей доцільно розпочинати у першій молодшій групі. В цей період педагог намагається викликати у дітей емоційний відгук музику, підтримує бажання слухати музичні твори. На другому році життя дошкільнят знайомлять із деякими музичними інструментами, різними по тембру, і вчать розрізняти їх на слух, залучають дітей до співу, пояснюють зміст пісень та запрошують підспівувати, розвивають

уміння виконувати найпростіші танцювальні рухи під музику. Діяльність педагога спрямована також на формування музичних здібностей, наприклад, в розвитку музичної пам'яті. Продовжується робота, спрямована на уточнення уявлень дітей про характер та настрій музики, про деякі музичні інструменти, на вдосконалення рухів під музику [23, с. 45].

Музична діяльність на третьому році життя передбачає виховання інтересу до музики, розвиток її емоційного сприйняття. Дітей вчать розуміти характер музики, розрізняти звуки по висоті, підспівувати дорослому та співати самостійно, виконувати рухи під музику та змінювати їх залежно від характеру музики. До видів діяльності, що здійснюються у цей період, відносяться слухання, спів та музично-ритмічні рухи [35, с. 47].

У молодшій групі (від 3 до 4 років) до перерахованих вище видів музичної діяльності додаються ще пісенна творчість, розвиток танцювально-ігрової творчості та гра на дитячих музичних інструментах. Педагог знайомить дошкільнят з основними жанрами музики (пісня, танець, марш), деякими музичними інструментами, вчить впізнавати знайомі твори. Вид діяльності «Слухання музики» має на меті розвиток уміння слухати музичний твір до кінця, розрізняти звуки по висоті та гучності. Навчання співу передбачає подальше збагачення співочих умінь, а також формування навичок складати мелодії за заданим прикладом. Також ведеться робота щодо вдосконалення танцювальних рухів, у тому числі умінь виконувати їх ритмічно, відповідно до темпу та характеру музичного твору. Діти навчаються підігравати на дитячих музичних інструментах [23, с. 94].

У середній групі вдосконалюються вміння дітей співати виразно, передаючи характер музики та поєднувати спів з інструментальним супроводом. У дітей виховують культуру слухання музики та інтерес до музичних творів. Робота педагога спрямована на удосконалення

танцювальних ритмічних рухів, що відповідають характеру музики, розвиток уміння розрізняти та характеризувати її виразні засоби. Творчі завдання пов'язані з розвитком уміння імпровізувати мелодії на заданий текст та інсценування пісень [42].

У старшій групі продовжується робота з розвитку музичних здібностей, у тому числі звуковисотного та ритмічного слуху, музичної пам'яті. Ускладнення музичної діяльності пов'язане з формуванням умінь сольного співу з музичним супроводом або без нього, удосконаленням виконання танцювальних рухів, навчанням складати мелодії різного характеру, вигадувати власні рухи, що відбивають характер музики. Діти продовжують вчитися розрізняти жанри, звуки та звучання інструментів, виконувати мелодії на дитячих музичних інструментах. Усі перераховані види діяльності спрямовані на виховання музичного смаку та підтримання інтересу до музичної діяльності [51, с. 212].

Знайомство з музичними інструментами та жанрами творів дозволяє дошкільнику визначати жанри та звучання інструментів на слух. Удосконалення рухів сприяє розвитку музично-рухової імпровізації, підтримуючи творчі індивідуальні прояви дітей. Дошкільникам подобається співати, вони можуть співати хором та індивідуально, з акомпанементом або без нього, передаючи характер та настрій різних за змістом пісень. Гра на дитячих музичних інструментах сприяє вихованню інтересу до музики, творчої активності при створенні імпровізації, аранжувань та складання власних мелодій. Проведення музичних ігор-драматизацій передбачає участь усіх дітей групи, з урахуванням здібностей та можливостей кожного, дозволяє включати в гру хоровий та сольний спів, гру на інструментах, різні види рухів, у тому числі танцювальні. Гра-драматизація може набувати вигляду художньої театральної діяльності, де кожна дитина може взяти участь у ролі актора, і навіть декоратора, костюмера, музиканта та інших [50].

Виходячи із специфіки музичного виховання, педагог на заняттях

використовує різноманітні методи та прийоми, спрямовані на вирішення поставлених завдань. К. Товкайло як основний принцип поділу методів на групи використовує найпоширеніший у педагогіці принцип класифікації за джерелом передачі та сприйняття знань. Відповідно до цього принципу, всі методи можна розділити на наочні, словесні та практичні. У методиці музичного виховання наочні методи бувають двох видів: наочно-слухові та наочно-зорові [55, с. 75]. Зміст наочно-слухового методу полягає у слуханні музичних творів, які можуть бути організовані в «живому» виконанні або за допомогою технічних засобів. Можливо також проблемне використання цього методу, чому можуть сприяти прийоми, що спонукають дітей до порівняння, зіставлення, пошуку аналогій. Дошкільнятам можна запропонувати порівняти близькі за характером чи жанром твори чи, навпаки, контрастні, чи зіставити «живе» виконання та аудіозапис[54].

Наочно-зоровий метод є допоміжним і може розглядатися як прийом [61, с. 305]. Ціль використання наочності полягає в тому, щоб скоригувати та уточнити отримані після прослуховування враження, наочно продемонструвати незнайомі дітям предмети чи явища, героїв чи образи музичних творів.

До різновидів словесних методів, які використовуються в практиці музичного виховання, можна віднести розповідь, оповідання, пояснення та роз'яснення. Ці методи в педагогіці є універсальними в організації освітнього процесу. На музичних заняттях специфіка словесних методів полягає в тому, що їх застосування вимагає від педагога образної, грамотної, виразної мови [49, с. 13]. Проблемний характер методу може виявлятися в тому випадку, якщо педагог спонукає дітей до самостійних висловлювань, наприклад, про свої враження та емоції, про характер музики та ін. [49, с. 17].

Практичні методи необхідні педагогу під час показу виконавчих прийомів у співі, музично-ритмічних рухах, грі на музичних інструментах

та при освоєнні інших видів музичної діяльності Проблемний характер практичних методів може виявлятися, наприклад, при виборі дітьми найбільш доцільного способу виконання руху або варіанта виконання твору, що максимально відповідає його характеру. Практичні методи використовуються не тільки для пояснення нового матеріалу, але й під час закріплення та відпрацювання вже вивченого[28]. Вищезазначене свідчить про необхідність творчо підходити до організації занять із музики.

Л. Журавльова, К. Іпкаєва пов'язують вибір методів для заняття з віковими та індивідуальними особливостями дошкільнят, рівнем їх знань, цілями та завданнями, які ставить педагог перед собою. Але, у будь-якому випадку, знайомство чи розучування музичного твору слід проводити таким чином:

- на першому етапі (розучування твору) чільне місце займають наочно-слуховий та словесний методи;

- на другому етапі (освоєння способів виконавства) основними є практичні методи у поєднанні з наочним та словесним;

- на третьому етапі (твір вивчено) зростає роль наочно слухових та словесних методів, практичні методи набувають характеру варіативності та творчості [15, с. 21].

Таким чином, проаналізувавши зміст роботи з розвитку музичних здібностей у дітей дошкільного віку, ми можемо зробити висновок про те, що в умовах ЗДО їх розвиток забезпечує процес музичного виховання, організованого цілеспрямовано, з урахуванням індивідуальних особливостей дітей. Діяльність педагога спрямована на розвиток музикальності, музичного сприйняття та музичних здібностей, які включають поетичний та музичний слух, почуття ритму, музичну пам'ять, а також пісенний та музичний смак. До методів музичного виховання, які є найбільш поширеними у роботі з дошкільнятами, можна віднести наочні, словесні та практичні. Вибір методів залежить від

індивідуальних та вікових особливостей дітей, а також від етапу роботи над музичним твором [28].

1.3. Музично-дидактичні ігри як засіб розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку

Ігрова діяльність є найбільш природною для дитини дошкільного віку. Одним із завдань організації освітнього процесу з дошкільнятами, що стоїть перед педагогами, є всебічний розвиток його особистості, який має будуватися на основі відповідних віку видів діяльності [31].

У вітчизняній педагогіці та психології прийнято розглядати гру як провідний вигляд діяльності у дошкільному віці. Передумови ігрової діяльності складаються в ранньому та молодшому дошкільному віці, а вік приблизно чотирьох років можна вважати періодом розквіту гри. Н.Гавриш, Т. Піроженко розглядають гру як діяльність, мотив якої закладено в ній самій, тому що інтерес дитини викликає не стільки результат гри, скільки сам процес [37, с. 13].

На думку фахівців, дидактична гра є перехідною формою між ігровою та іншими видами діяльності, які задіяні у грі. Особливість дидактичної гри, на думку Г. Беленької, полягає в тому, що діти мають змогу навчатися за допомогою цікавої для них діяльності [41, с. 223].

Значення навчальної гри у практиці музичного виховання підкреслює Н. Ветлугіна. Вона зазначає, що заняття музикою сприяють розвитку музичного сприйняття дітей, але для того, щоб дитина змогла вдосконалювати засвоєні способи дій, самостійно їх вправляти та контролювати, потрібні спеціальні дидактичні ігри та іграшки. Такі ігри отримали назву музично-дидактичних. Н. Ветлугіна виділяє їх у спеціальний підрозділ та визначає мету їх застосування як «розвиток музично-сенсорних здібностей» [8, с. 16].

Характеризуючи музично-дидактичні ігри, Н. Каньоса зазначає, що в них завжди містяться елементи цікавості та змагання, поєднуючись із

сенсорними завданнями. Мета ігрових дій полягає в тому, щоб допомогти дошкільнику навчитися чути, розрізняти, порівнювати властивості музичних звуків, їх висоту, тривалість, силу, тембр [16, с. 47]. Крім того, музично-дидактичні ігри, особливо з застосуванням настільно-друкованого матеріалу, надають дітям можливість самостійно вправлятися у засвоєнні способів сенсорних дій.

О. Кульчицька ставить за мету застосування музично-дидактичних ігор розвиток музичних здібностей та поглиблення уявлень дітей про засоби музичної виразності [22, с. 49]. Музично-дидактичні ігри припускають наявність певних правил, ігрових дій чи сюжету. Структура музично-дидактичної гри містить ті ж компоненти, що й інші дидактичні ігри:

- дидактичне завдання;
- ігрове завдання;
- ігрові дії;
- ігрові правила [25, с. 202].

Дидактичне завдання підкреслює навчальний характер гри, спрямованість змісту процес пізнавальної діяльності. Ігрове завдання здійснюється дітьми в ігровій діяльності, вона визначає ігрові дії дітей, стає завданням самої дитини, активізує ігрові дії та спонукає дітей до вирішення поставленої завдання.

Основу музично-дидактичної гри складають ігрові дії, без яких сама гра неможлива. Ігрові дії визначають зміст гри. Чим цікавіший і привабливіший для дітей зміст, тим успішніше вирішуються ігрові та дидактичні завдання дітьми. Ігрові дії – це не тільки практичні зовнішні дії порівняння, вибору, розбору, а й складні розумові дії, що виражаються у процесах мислення: цілеспрямованого сприйняття, спостереження, порівняння, пригадування матеріалу [35, с. 102].

Правила містять певні вимоги до взаємовідносин дітей та до виконання ними завдання. У музично-дидактичній грі правила є

заданими. Вони навчають, організують та дисциплінують дітей. Навчальні правила інформують дітей про те, що і як потрібно робити, співвідносяться з ігровими діями, посилюють їхню роль і розкривають метод дій. Також вони організують і пізнавальну діяльність дитини: почути та порівняти звуки, визначити характер музики, порівняти фрагменти музичних творів, знайти спосіб розв'язання поставленої ігрової задачі [37, с. 82].

Існує кілька класифікацій музично-дидактичних ігор. Так, Н.Ветлугіна запропонувала класифікацію музично-дидактичних ігор, розділивши їх на настільні, рухливі та хороводні [8, с. 58]. О. Олійник, в залежності від дидактичного завдання та розгортання ігрових дій, поділяє музично-дидактичні ігри на три види:

1. Спокійне музикування – у цих іграх передбачається статична поведінка дітей, поділених на підгрупи. Змагальний елемент полягає в умінні швидко і точно визначити на слух музичний твір. Часто під час проведення цих ігор використовуються ігрові посібники. За краще виконання ігрового завдання дитина чи підгрупа дітей нагороджується фішкою, прапорцем[35] .

2. Ігри типу рухливих, де є елемент змагання в спритності, причому за часом він відсунутий від моменту виконання музичні завдання. Загалом такі ігри нагадують рухливі, оскільки всі діти розділені на підгрупи та виконують певні рухи. Але при цьому звучить музика, її гучність може змінюватися, і в залежності від гучності підгрупа дітей виконує певні рухи. Після неодноразової зміни звучання настає завершальний момент гри – фізкультурне змагання: одна підгрупа дітей наздоганяє іншу чи кожна збирається в заздалегідь позначеного місця тощо [35] .

3. Ігри, побудовані на кшталт хороводних. Вони характеризуються обмеженою руховою активністю дітей та можуть включати момент змагання. Наприклад, між собою можуть змагатися два або три кола дітей

або група (коло) та соліст. Наприклад, на високі звуки виконують рухи діти з першого кола, на звуки середнього регістру – з другого, але в звучання низького регістру реагують діти з третього кола. Переможцями стають діти того кола, які точніше реагували на зміну звучання [35, с. 163].

I. Романюк класифікує музичні ігри згідно з тим завданням, які вони вирішують у процесі музичного виховання дітей – завдання розвитку здібностей емоційного співпереживання музиці, музичного слуху та почуття ритму. Відповідно до цього, всі ігри автор пропонує ділити на такі групи:

- ігри, що розвивають музичний слух (звуквисотний, тембровий, динамічний) та почуття ритму;
- ігри, які сприяють сприйняттю музики за допомогою рухів;
- ігри, що синтезують різні види дитячої музичної діяльності (спів, рух);
- музично-ігрові композиції [49].

Ще однією можливою основою для класифікації музично-дидактичних ігор, на думку Г. Рудої, можуть стати види виконавства, на вдосконалення яких спрямовано ту чи іншу гру. Відповідно ігри можна розділити на: ігри на заняттях співом, ігри для тренування музично-ритмічних рухів, ігри для відпрацювання навичок музикування на дитячих музичних інструментах [51, с. 212].

Оскільки одним із основних завдань музичного виховання дітей є розвиток музичних здібностей, Г. Руда розробила власну класифікацію музично-дидактичних ігор, пропонуючи розділити їх на групи відповідно до їх можливостей для розвитку кожної з трьох основних музичних здібностей: ладового почуття, музично-слухових уявлень та почуття ритму [51, с. 213].

Ігри та посібники для розвитку ладового почуття сприяють впізнавання знайомих мелодій, визначення характеру музики, зміни

настроїв в окремих частинах твору, розрізнення жанру, оцінки правильності звучання мелодії Тут можуть застосовуватися всі види ігор, у тому числі настільні, рухливі, хороводні. Метою настільних ігор може стати впізнавання твору чи розрізнення характеру музики, частин твору, визначення жанру. Найбільш ефективним видом настільних ігор є ігри типу «лото», у яких діти закривають карткою відповідний малюнок. Рухливі ігри, у тому числі сюжетні та несюжетні, можуть бути спрямовані на узгодження рухів або дій персонажів з характером музики, зміною жанрів, частин твору. У хороводних іграх діти прислухаються до співу друг друга та оцінюють правильність відтворення мелодії голосом. Ігри для розвитку музично-слухових уявлень пов'язані з розрізненням та відтворенням звуковисотного руху. Для формування музично-слухових уявлень особливе значення має моторика, а також інтелектуальні та зорові уявлення. В іграх даної групи моделюються відносини звуків за висотою та напрямком руху мелодії, також зустрічаються завдання, пов'язані з відтворенням мелодії за допомогою голосу або музичного інструменту[50].

Моделювання напряму руху мелодії у музично-дидактичних іграх здійснюється за допомогою використання музичної драбинки, набору дзвіночків, що звучать по-різному, викладанням на картках з нотним станом кружечків, що відповідають висоті звуків мелодії та інших зорових опор. У зв'язку зі специфікою роботи в цій групі частіше використовуються настільні та хороводні ігри, застосування рухливих ігор виключається [47].

Третя група музично-дидактичних ігор, яка пов'язана з розвитком почуття ритму, включає ігри з відтворенням ритмічного малюнка мелодії у плесканнях, на музичних інструментах та передачею зміни характеру музики за допомогою рухів [41].

Для розвитку почуття ритму можуть застосовуватись такі види ігор, як настільні, рухливі (сюжетні та несюжетні), хороводні. У настільних

іграх можуть моделюватися відносини звуків з одночасним відтворенням мелодії. Великими можливостями у розвитку музичних здібностей щодо почуття ритму мають творчі ігри, в яких дитина відтворює певний образ персонажа чи вільно комбінує відомі йому рухи, передаючи характер і ритм музики, що змінюються протягом музичного твору [36].

Відповідно до завдань музичного виховання дітей дошкільного віку Т. Мельниченко були розроблені настільні музично-дидактичні ігри, які автор пропонує поділити на чотири види:

- ігри, що розвивають у дітей звуковисотний слух;
- ігри, що розвивають ритмічне почуття;
- ігри, що розвивають тембровий слух;
- ігри, що розвивають динамічний слух [27, с. 35].

Всі ігри характеризуються тим, що в їх основі лежить принцип наочності, а це передбачає наявність опори на слухові, зорові, рухові відчуття та урахування наочно-образного мислення дітей дошкільного віку У всіх іграх присутній елемент змагання, але досягти кращого результату дитина може тільки в тому випадку, якщо точно виконує правила. Ще одна характеристика ігор полягає в тому, що в них основна ігрова дія – це загадування та відгадування. Така цікава форма мотивує дошкільнят до виконання ігрової завдання, навіть якщо вона спочатку здається їм складною [24].

При доборі та застосування ігор на заняттях, на думку Н. Георгян, необхідно враховувати вікові особливості дітей. Так, для дітей середньої групи гри розроблені за типом розрізних картинок, для старшої групи – типу лото, для найстарших – різного типу [11, с. 45].

Використання музично-дидактичних ігор рекомендується починати у середньому дошкільному віці (з чотирьох років). Для формування музичних здібностей використання музично-дидактичних ігор з дітьми середньої групи має включати чотири етапи:

Перший етап – знайомство з музичним твором на основі якого

створена гра, виділення характерних йому звуків та його властивостей. Етап здійснюється на 3-4 заняттях, причому, якщо на першому відбувається перше сприйняття твору, на другому та третьому виділяються характерні риси його звучання, то на четвертому педагог намагається активізувати самостійні дії дітей при сприйнятті властивостей музичні звуки [9 с. 29] .

Другий етап – ознайомлення із зовнішнім виглядом гри, її змістом, правилами, ігровими завданнями та діями, одночасно засвоюючи музично-сенсорні навички, необхідні її реалізації. Другий етап також включає 3-4 заняття. На першому занятті дітей знайомлять із грою, її зовнішнім виглядом, пояснюють правила та дії. На 2-3 заняттях відбувається відпрацювання тих навичок, які необхідні для вирішення дидактично завдання гри. Діти повинні зрозуміти зміст гри, її правила, взаємозв'язок музики та ігрових дій, які виконуються по ходу гри. На 4-му занятті педагог проводить контрольну перевірку рівня освоєння дітьми змісту гри, ігрових дій та правил [9, с. 22].

Третій етап – використання гри у самостійній діяльності дітей під непрямим керівництвом вихователя. На даному етапі відбувається перенесення отриманих музично-сенсорних умінь та навичок та ігрових дій у практичну сферу, що дозволяє продовжувати їх вдосконалення. Роль педагога на цьому етапі є достатньо активною, але він має стати учасником гри, а не керівником або контролером. Можливе використання непрямих прийомів керівництва, таких як підказка, порада, пояснення [15, с. 20] .

Четвертий етап – самостійне використання дітьми музично-дидактичної гри. Педагог цьому етапі виступає у ролі організатора ігрової діяльності, стежить за ігровим дидактичним матеріалом, може непомітно спостерігати за грою, у разі потреби та бажання дітей може стати учасником гри [15, с. 22].

О. Акулова зазначає, що у середній групі можливе проведення

різних видів ігор, тому що діти у цьому віці стають достатньо активними, можуть виконувати практичні завдання, користуючись своїм досвідом та знаннями, отриманими на заняттях та у повсякденному житті [1, с. 22]. Найбільш успішно з ними проводяться ігри типу «спокійне музикування» та хороводні, рухливі музично-дидактичні ігри у деяких випадках викликають складнощі.

У середній групі, на думку автора, необхідно створювати середовище для використання музично-дидактичних ігор у самостійній діяльності. Для цього у групі необхідний куточок музичної діяльності, в якому можна розташовувати музичний настільно-друкований та ігровий дидактичний матеріал, у тому числа, музичне лото та доміно, набори картинок із зображенням музичних інструментів, незвучені програвачі та фортепіано для імітації виконавчої діяльності, нотні зошити [9, с. 172].

Таким чином, проаналізувавши психолого-педагогічну та методичну літературу, присвячену питанням використання музично-дидактичних ігор як засобів розвитку музичних здібностей дітей середнього дошкільного віку, ми дійшли висновку, що ігрова діяльність дітей є для них найбільш природною діяльністю. Особливість дидактичної гри полягає в можливості освоювати навчальні завдання у процесі ігрової діяльності, цікавої для дитини. Для розвитку музичних здібностей дошкільнят необхідні спеціальні дидактичні ігри та іграшки, які отримали назву музично-дидактичних. Вони так само, як і дидактичні, припускають наявність певних правил, ігрових дій чи сюжету. Найбільш поширена класифікація музично-дидактичних ігор – за дидактичним завданням та розгортанням ігрових дій, згідно з якою всі ігри поділяються на:

- ігри типу «спокійне музикування», де поведінка дітей є достатньо статичною;
- ігри типу рухомих, де діти повинні виконувати рухи під музику;

- ігри типу хороводних, у яких рухова активність дітей обмежена.

У середньому дошкільному віці можливе використання всіх перерахованих видів ігор [20].

Розділ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.

2.1. Обґрунтування педагогічних умов розвитку музичних здібностей дошкільників в ігровій діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та розгляд ігрової діяльності як засобу розвитку музичних здібностей у дітей дошкільного віку довів, що запорукою розвитку цього процесу є цілеспрямоване створення та урахування педагогічних умов. Тому вважаємо необхідним визначити та обґрунтувати педагогічні умови, які сприятимуть успішності та ефективності розв'язання досліджуваної проблеми.

Проаналізуємо основні риси та ознаки поняття «умова» як педагогічного феномену. У довідковій літературі «умова» розуміється як: 1) обставина, від якої щось залежить; 2) правила, встановлені у якійсь галузі життя, діяльності; 3) певна ситуація, за якої щось відбувається [33, с. 388].

У нашому дослідженні педагогічні умови розглядаються як оптимальна сукупність педагогічних факторів, що забезпечують ефективний розвиток музичних здібностей дітей дошкільного віку в ігровій діяльності. Для успішної реалізації завдань нашого дослідження в освітній процес ЗДО було впроваджено наступні педагогічні умови.

Умова перша. Інтеграція музичної та театралізованої діяльності в ігровій діяльності. Інтеграція різних видів мистецтв та художньо-творчих видів діяльності є фактором формування особистості та дає можливість отримати більш глибокі та різнобічні уявлення про навколишній світ. З найперших музичних занять із дошкільнятами до практичної частини важливо включати театралізований компонент. В музично-ігровій діяльності діти, як правило, виконують певні ролі, які відповідають художнім образам музичних творів. Тому музичну діяльність слід супроводжувати пластичними етюдами, музичні твори доречно обігрувати за допомогою театралізації. Це допомагає дітям більш повно і точно уявити художній образ, дає можливість дітям розвивати уяву, створювати образи живих та неживих істот за допомогою виразних пластичних рухів під музичний супровід, користуючись різноманітними жестами та мімікою для завершення сценічного образу. Беручи участь в ігрових ситуаціях, діти дошкільного віку мають можливість проявити творчість у діяльності, розвинути швидкість та гнучкість мислення при перевтіленні в казкового персонажа, краще його зрозуміти і показати. Така активна художня діяльність у поєднанні з музичним мистецтвом сприяє розвитку музичних здібностей дітей [40].

Умова друга. Використання у процесі музично-ігрової діяльності допоміжних засобів виразності.

Для ефективнішого розвитку музичних здібностей дошкільнят необхідно створювати розвивальне предметно-просторове середовище у групах та у музичній залі. Допоміжними засобами можуть бути,

наприклад, ширма для показу казок, костюми (хустки, спідниці, капелюхи, плащі і т. ін. для обігравання музичних ігор-драматизацій), шумові та дерев'яні музичні інструменти – металофони, трикутники, бубни, шумелки, маракаси, барабани, тарілки, шелести для самостійної діяльності. Слід систематично оновлювати аудіотеку різними музичними творами, шумовими ефектами, класичною та українською народною музикою, відеотекою із записами виконання музичних творів, музичних мультиплікаційних фільмів [46].

Умова третя. Поповнення знань, умінь та навичок дітей у музично-ігровій діяльності. Досвід накопичується в постійному повторенні або перетворенні вже знайомого матеріалу. Тому на музичних заняттях важливо музичний досвід дошкільнят новою музичною термінологією (лад, мелодія, акомпанемент, регістр, діапазон, нота, звук, жанр і т. ін.), розширяти їхній музичний кругозір у процесі ознайомлення з новим музичними творами, композиторами, засобами музичної виразності, що передають різні емоції (сум, радість, подив, захоплення і т. ін.), розвивати правильну артикуляцію, дихання, музичну інтонацію. Все вище перераховане сприяє формуванню музичних знань, умінь та навичок у виконавстві, виявленню та подальшому розвитку музичних здібностей, оригінальності та гнучкості мислення [49].

Умова четверта. Створення комфортної психологічної обстановки у процесі музично-ігрової діяльності.

Ця умова забезпечується дотриманням певних правил. У процесі музично-ігрової діяльності дошкільнят педагогам необхідно:

- за допомогою міміки та жестів передавати свій настрій, радість від спілкування з конкретною дитиною та дитячим колективом в цілому;
- проявляти щирий інтерес до питань дітей і давати повноцінні відповіді;
- у складних ситуаціях самостійної чи колективної діяльності дітей надавати безпосередню допомогу;

– створювати ситуацію успіху для всіх дітей [47].

Педагогічні умови розвитку музичних здібностей дошкільників в ігровій діяльності будуть ураховані нами у процесі проведення експериментальної роботи з теми дослідження.

2.1. Діагностика рівнів розвитку музичних здібностей у дітей дошкільного віку

На основі теоретичного аналізу дослідження проблеми нами було проведено експериментальну роботу, що включала три етапи: констатувальний, формувальний і контрольний.

Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі ЗДО №17 та ЗДО № 7 м. Рівне.

У дослідженні взяли участь діти середнього дошкільного віку (4-5 років): 10 дітей увійшли до експериментальної групи, 10 – до контрольної.

Мета констатувального етапу дослідження полягала у визначенні рівня розвитку музичних здібностей у дітей середнього дошкільного віку.

Нами було застосовано адаптовану діагностичну методику, розроблену І. Романюк [49]. У структурі музичних здібностей науковець виділяє ладове почуття, музично-слухові уявлення та почуття ритму. Тому діагностичні завдання були спрямовані на виявлення рівнів розвитку даних компонентів музичних здібностей. Діагностика проводилася індивідуально з кожною дитиною у вільний від основних занять час. Надаємо приклади діагностичних завдань.

1. Ладове почуття.

Завдання № 1. Дитині пропонувалося прослухати дві п'єси різних жанрів (марш, танцювальна). Потім їй давали картки з ілюстраціями та просили підібрати ілюстрацію, яка відповідає характеру музичного твору.

Оцінювання:

- 3 бали: уважно слухає твір від початку до кінця; яскраві зовнішні враження, емоційна чуйність, правильний вибір картки;
- 2 бали: слухає неуважно, відволікається, але картку обирає правильно;
- 1 бал: зацікавленості не виявляє, майже не реагує на музику, картку вибирає неправильно.

Завдання № 2. Дитині пропонують прослухати незнайому пісню, визначити її характер та зміст.

Оцінювання:

- 3 бали: уважно слухає, може визначити характер та передати зміст пісні;
- 2 бали: слухає неуважно, не може передати зміст, але може визначити характер;
- 1 бал: зацікавленості не виявляє, майже не реагує на пісню.

2. Музично-слухові уявлення.

Завдання № 1. Дитині пропонують співати знайому пісню з музичним супроводом.

Оцінювання:

- 3 бали: співає всю фразу, дикція чітка, інтонування близьке до правильного;
- 2 бали: підспівування окремих слів, дикція нерозбірлива;
- 1 бал: інтонування відсутнє, емоційна реакція без підспівування.

Завдання № 2. Дитині пропонують заспівати малознайому пісню з підтримкою педагога та з музичним супроводом, виконуючи у співі рухи.

Оцінювання:

- 3 бали: співає всю фразу з правильним виконанням рухів;

– 2 бали: підспівує педагогу окремі слова або закінчення слів, виконує рухи;

– 1 бал: емоційна реакція без підспівування, рухи не виконує.

3. Почуття ритму.

Завдання № 1. Дитині пропонується поплескати найпростіший ритмічний малюнок мелодії з 3-5 звуків (наприклад, «Жили у Бабусі»).

Оцінювання:

– 3 бали: точне виконання ритмічного малюнка;

– 2 бали: не зовсім точне виконання ритмічного малюнка;

– 1 бал: із завданням не впорався.

Завдання № 2. Дитині пропонується завдання рухатися відповідно з музичними фрагментами, які підібрано за контрастом. Оцінюється здатність дитини вчасно відреагувати на зміну музичної фрази (українська народна пісня «Веселі ніжки», Є. Коновалець «Марш»).

Оцінювання:

– 3 бали: дитина встигає змінити рухи під музику, використовує рухи голови, рук, є «почуття пульсації ритму»;

– 2 бали: є бажання рухатися під музику, але немає емоційних рухів та зміни рухів під музику;

– 1 бал: рухова реакція на музику практично відсутня.

Внаслідок виконання дітьми всіх завдань автори методики виділяють три рівні розвитку музичних здібностей дітей, керуючись обраною кількістю балів. Відповідно:

– високий рівень: 16-18 балів;

– середній рівень: 12-15 балів;

– низький рівень: 6-11 балів.

Отримані у ході проведеної нами діагностики результати представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1. Рівні сформованості музичних здібностей дошкільників

(констатувальний етап)

Групи	Рівні сформованості		
	Високий	Середній	Низький
ЕГ	0 (0%)	6 (60%)	4 (40%)
КГ	1 (10%)	5 (50%)	4 (40%)

Результати дослідження показали, що в експериментальній групі розвиток музичних здібностей у 4-х дітей відповідає низькому рівню (40%), у 6-ти дітей – середньому рівню (60%), високого рівня не було виявлено в жодної дитини (0%).

У контрольній групі низький рівень розвитку музичних здібностей було виявлено у 4-х дітей (40%), середній рівень – у 5-ти дошкільнят (50%), високий рівень – у 1-ї дитини (10%).

Наочно отримані результати представлені у діаграмі на рисунку 2.1.

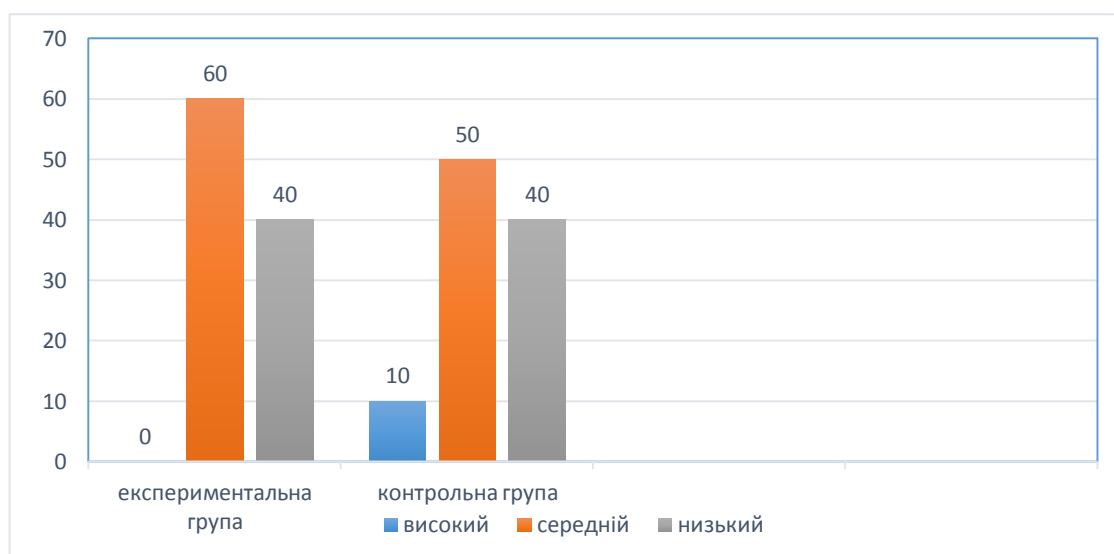

Рис.2.1. Рівні сформованості музичних здібностей дошкільників (констатувальний етап)

Таким чином, на констатувальному етапі експерименту було виявлено, що розподіл дітей за рівнями і в експериментальній, і контрольній групі приблизно однаковий: майже дві третини вихованців в обох групах мають середній та низький рівні розвитку музичних

здібностей, і лише показники розвитку музичних здібностей однієї дитини у контрольній групі було віднесено до високого рівня.

Аналізуючи відповіді та поведінку дітей, які показали *середній* рівень розвитку музичних здібностей, можна зазначити, що вони відволікаються при прослуховуванні музики, їх увага злегка розсіяна, яскравих емоційних проявів у їх немає. Під час співу у супроводі з педагогом діти підспівують окремі слова, хоч і правильно виконують рухи. У дітей є бажання рухатися під музику, але емоції слабо виражені. Зазначається невпевненість, боязкість при виконанні завдань, їх рухи занадто прості, невиразні, не ритмічні. Діти не мають запасу рухів, а багато хто просто повторює рухи інших дітей.

Дошкільнята, які продемонстрували *низький* рівень розвитку музичних здібностей продемонстрували відсутність інтересу під час прослуховування музичних творів, слабку емоційну реакцію на музику; вони не підспівують, не можуть поплескати найпростіший ритмічний рисунок, рухова реакція на музику практично відсутня.

Високий рівень розвитку музичних здібностей було виявлено тільки в однієї дитини контрольної групи. Під час виконання завдань вона уважно слухала твір, емоційно реагуючи на його зміст, змогла заспівати всю фразу, основні рухи виконувала ритмічно та виразно. Це говорить про розвинений ритмічний та ладовий слух, гарну координацію рухів та їхню активність.

Таким чином, результати, отримані в ході діагностичного експерименту, свідчать про необхідність проведення спеціальної роботи, метою якою є розвиток музичних здібностей дітей середнього дошкільного віку.

2.3. Формувальний етап експериментальної роботи

Формувальний етап експерименту передбачав систематичне використання музично-дидактичних ігор, спрямованих на розвиток музичних здібностей дітей середнього дошкільного віку.

У роботі з дітьми ми використовували різноманітні види музично-дидактичних ігор, у тому числі спрямовані на розвиток ладового почуття, музично-слухових уявлень та почуття ритму. Серед них можна виділити ігри, що розвивають музичний слух (тембровий, динамічний), ігри, що сприяють сприйняттю музики у вигляді рухів. Найчастіше ми використовували рухливі ігри, які містять елементи змагання.

Ігри також характеризуються тим, що вони будуються на принципі наочності, відтак – передбачають наявність опори на слухові, зорові, рухові відчуття та урахування особливостей наочно-образного мислення дітей дошкільного віку. У всіх іграх присутній елемент змагання, але досягти кращого результату дитина може тільки в тому випадку, якщо точно виконує правила. Також використовувалися ігри, основною ігровим дією в яких є загадування та відгадування. Така цікава форма мотивує дошкільнят до виконання ігрового завдання, навіть якщо воно спочатку здається їм складним.

Згідно з планом, музично-дидактичні ігри проводились кожного дня у вільний час. На першому тижні формувального експерименту проходило знайомство дітей із такою формою роботи, як музично-дидактична гра, тому протягом усього тижня тема гри була постійною, змінювався лише музичний матеріал.

З другого тижня ми почали проводити музично-дидактичні ігри, спрямовані на розвиток почуття ритму, на формування уміння визначати висоту звуку, на вдосконалення навички визначення характеру музики. Поступово у хід експериментальної роботи вводилися ігри, спрямовані на формування умінь визначати напрямок руху музичних звуків на

слух, а також, спрямовані на розвиток умінь визначати темброве забарвлення музичних інструментів.

В останні тижні формувального експерименту ми включали у роботу більш складні ігри, спрямовані на закріплення та повторення знань, а також на відпрацювання здобутих раніше навичок. Під час проведення ігор ми намагалися створити атмосферу емоційної невимушеності та комфорту, співдружності, співтворчості дорослого та дітей, що сприяло формуванню музичних здібностей у дітей середнього дошкільного віку.

Ігри проводились у природних умовах групи, часто проведення ігри передбачало демонстрацію наочного матеріалу. В якості засобів підвищення інтересу до музичної діяльності використовувались дитячі музичні інструменти та музичні записи.

Наводимо приклади кількох ігор, які ми використовували в межах експериментальної роботи.

Музично-дидактична гра «До нас прийшли гості». Мета: спонукати дітей підбирати потрібні тембри та ритми, що відбивають характер різних персонажів.

Ігровий матеріал: іграшки або ляльки (ведмедик, зайчик, конячка, пташка), дитячі музичні інструменти (бубон, металофон, кастаньети, дзвіночок).

Хід гри:

Педагог оголошує, що у гості до дітей сьогодні придуть іграшки. Потім вихователь непомітно бере в руку іграшку (ведмедика, зайчика, конячку, пташку), вітається з дітьми від імені персонажа і просить зіграти

на одному з інструментів (ведмедик – бубон, зайчик – металофон, конячка – кастаньети, пташка – дзвіночок). Поки дитина грає, персонаж виконує танцювальні рухи.

Музично-дидактична гра «Мавпочки». Мета: розвивати у дітей уявлення про ритм, вчити запам'ятовувати та передавати ритмічний рисунок.

Ігровий матеріал: ритмічні палички, кубики, музичні молоточки (за кількістю дітей, що грають).

Хід гри:

Педагог розповідає дітям казку про мавпочок, стимулюючи їх у процесі гри простукувати ритм на паличках, виділяючи склади у словах. У процесі гри вихователь може використовувати пісеньки, вірші, забавки і т. ін., повторюючи їх чітко та голосно.

Приклад казки: Жили мавпочки. Вони дуже любили грати і повторювати все, що побачать та почують. От бачать вони, мама дівчинку кличе: О-лень-ко! Йди-до-до-му (Вихователь вистукує ритм паличками, а діти повторюють за ним.) Бу-де-мо-ве-че-ря-ти! (діти повторюють ритм.) тощо. Потім активні діти самі придумують фрази і відстукують ритм, всі інші – повторюють.

Музично-дидактична гра «День народження» Мета: вчити визначати характер музики.

Ігровий матеріал: невеликі м'які іграшки (кролик, пташка, собачка, конячка, котик, курчата та ін.); ляльковий столик зі стільцями, чайний посуд, маленькі яскраві коробочки (подарунки для Кролика).

Хід гри:

Педагог каже дітям, що до них у гості прийшов Кролик, у якого сьогодні день народження. Він просить допомогти дітям зустріти його гостей. Щоб зустріти гостя, треба послухати музику та здогадатися, хто це йде. Педагог грає музику (вмикає запис), а діти висловлюють свої припущення щодо характеру музики та гостя. Після цього з'являється гість із подарунком, якого запрошують до столу. Так зустрічають усіх гостей. Наприкінці гри діти дарують свій подарунок Кролику,

наприклад, виконують знайому пісню або грають на музичних інструментах.

У ході проведення музично-дидактичних ігор діти активно виявляли позитивні емоції (радість, задоволення), якими супроводжували рухи, міміку та словесні висловлювання. Їм дуже сподобалася невимушеність у проведенні ігор, тому у дітей виникало бажання взяти участь у них ще раз.

Під час проведення музично-дидактичних ігор ми спостерігали за кожним її учасником у процесі колективних дій, надавали допомога тим дітям, які зазнавали труднощів у процесі музичної діяльності.

Можна відзначити, що у деяких дітей майже не виникало ніяких труднощів у ході ігрової діяльності, діти чітко давали пояснення, самостійно відповідали на поставлені питання та діяли у виборі певних карток. Деякі діти (3 особи) частіше відчували труднощі у грі, наприклад, відповідаючи на запитання або під час вибору певних карток – не одразу могли вибрати їх правильно, але давали вірні відповіді за допомогою підказок та додаткових питань. Ще двоє дошкільників частіше відчували труднощі в іграх, наприклад, не завжди могли визначити ритм та відповісти на запитання.

У процесі проведення ігор, спрямованих на вдосконалення звуковисотного слуху, ми спостерігали, як четверо дошкільнят справлялися з ігровим завданням: вони легко визначали звуковисотність, тембри музичних інструментів, самостійно відповідали на запитання та ще й допомагали іншим дітям. Троє дітей теж визначали висоту звуків, але за допомогою додаткових питань.

Під час проведення заключного етапу роботи найкраще показали п'ятеро дошкільнят: вони радісно сприймали ігрові ситуації, давали чіткі відповіді на поставлені питання, майже без труднощів визначали ритм, лад, звуковисотність, грали на музичних інструментах.

Приклади ігор, використаних у процесі формувального експерименту, подаємо у додатку Б.

Для того, щоб мотивувати дітей використовувати музично-дидактичні ігри у самостійній діяльності, ми рекомендуємо організувати у групі музичний куточок, в якому представлено музичний настільний друкований та ігровий дидактичний матеріал, у тому числі – музичне лото та доміно, набори малюнків із зображенням музичних інструментів, дитячі музичні інструменти для виконавчої діяльності, нотні зошити.

Таким чином, у рамках формувального експерименту нами була проведена робота з використання музично-дидактичних ігор як засобу розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку. Ця робота проводилася з дітьми експериментальної групи, в той час як у контрольній групі освітній процес проходив за основною загальноосвітньою програмою дошкільного освіти.

Формувальний етап експерименту було завершено контрольною діагностикою, результати якої представлені в наступному параграфі випускної роботи.

2.4. Аналіз ефективності використання музично-дидактичних ігор як засобу розвитку музичних здібностей дошкільників

Після формувального етапу експерименту нами був проведено контрольний етап, метою якого є визначення та аналіз ефективності використання музично-дидактичних ігор як засобу розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку.

У ході контрольного етапу експерименту були використані такі ж методики діагностики, що й на констатувальному етапі. Результати контрольної діагностики представлені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2. Рівні сформованості музичних здібностей у дітей дошкільного віку (контрольний етап)

Групи	Рівні сформованості		
	Високий	Середній	Низький
ЕГ	4 (40%)	5 (50%)	1 (10%)
КГ	1 (10%)	5 (50%)	4 (40%)

В результаті аналізу отриманих даних ми дійшли висновку, що в експериментальній групі у 4-х дошкільників (40%) музичні здібності відповідали високому рівню сформованості, 5-ти дітей (50%) – до середньому, у однієї дитини (10%) – низькому.

У контрольній групі результати були на рівні констатувального експерименту: 5 дітей (50%) виявили середній рівень сформованості музичних здібностей, 4 дошкільники (40%) – низький, і лише 1 дитина (10%) – високий.

Отримані дані наочно представлені у діаграмі на рисунку 2.2.

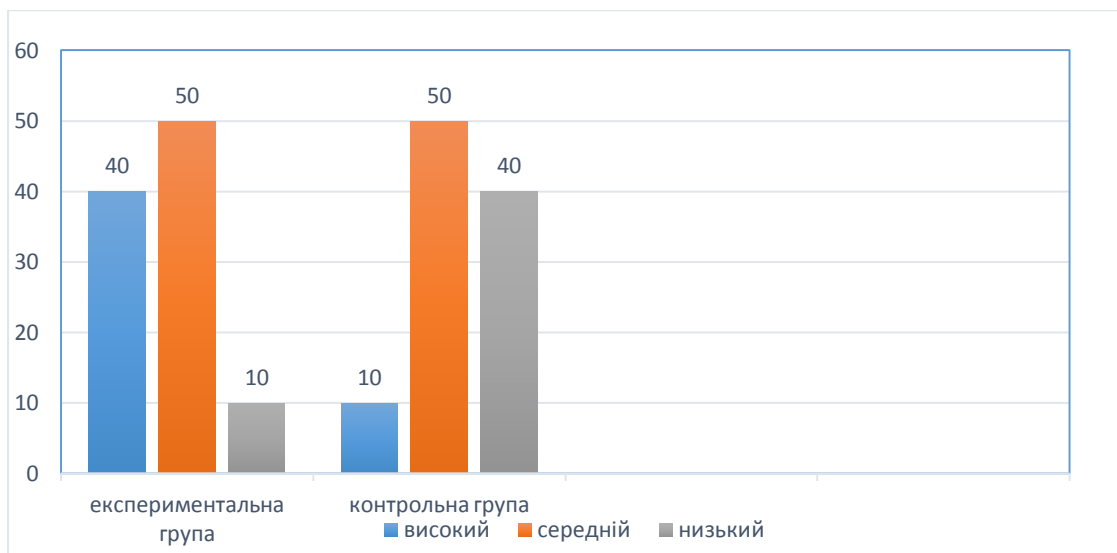

Рис.2.1. Рівні сформованості музичних здібностей

дошкільників (контрольний етап)

Результати експерименту засвідчують, що розподіл дітей за рівнями сформованості музичних здібностей в експериментальній і контрольній групах різняться. В експериментальній групі були виявлені діти з високими результатами (40%), хоча на етапі констатувального експерименту їх не було. Зменшилась кількість дітей із низькими результатами (з 40% до 10%), а кількість дітей із середнім рівнем змінилася незначно (з 60% до 50%). Зміни пов'язані з тим, що деякі діти, які на констатувальному етапі продемонстрували середній рівень розвитку музичних здібностей, покращили свій результат під час контрольного етапу, інші дошкільники перейшли з групи низького рівня розвитку музичних здібностей до групи середнього рівня.

Порівняльні результати діагностичної роботи в експериментальній групі на констатувальному та контрольному етапі представлені на рисунку 2.3.

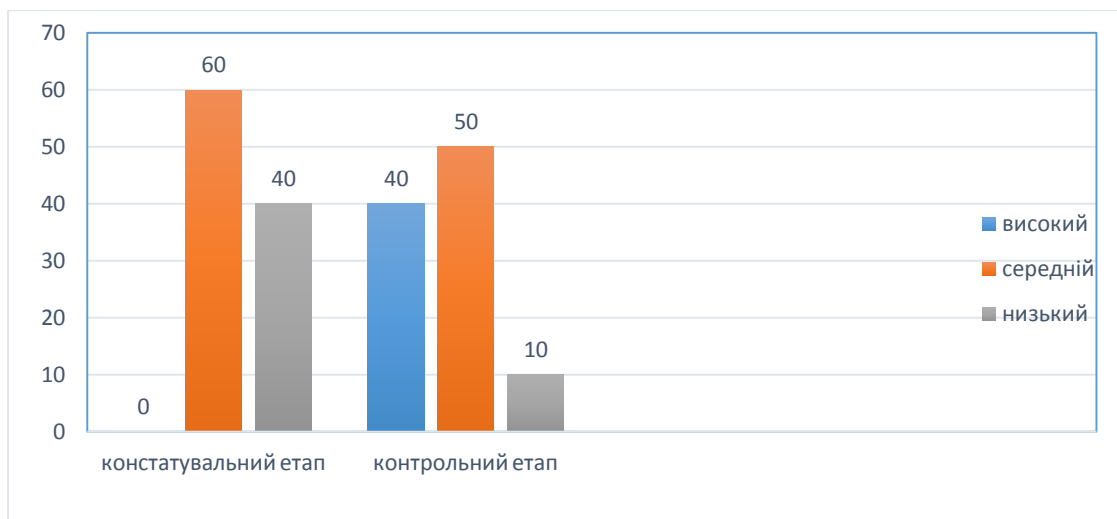

Рис. 2.3. Рівні сформованості музичних здібностей дошкільників експериментальної групи (констатувальний та контрольний етап)

У контрольній групі розвиток музичних здібностей залишився на попередньому рівні, значних змін не було виявлено, всі показники загалом практично не змінилися. Більшість дітей продемонстрували середній або низький рівень розвитку. У деяких дітей підвищився рівень розвитку ладового почуття, в інших – підвищився рівень розвитку музично-слухових уявлень, але на загальний результат це не вплинуло.

Порівняльні результати сформованості музичних здібностей дошкільників контрольної групи представлено на рисунку 2.4.

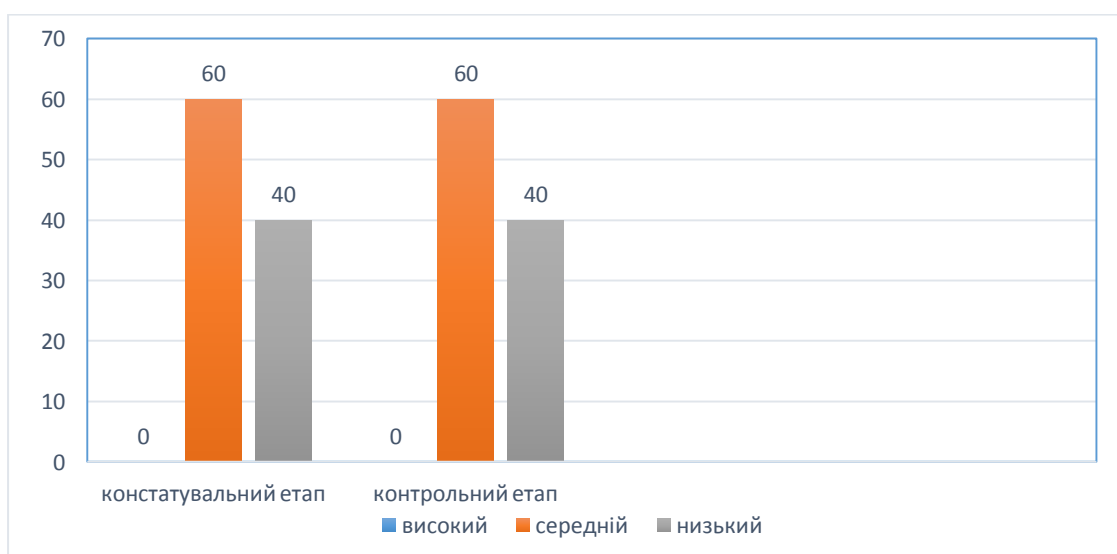

Рис.2.4 Рівні сформованості музичних здібностей дошкільників контрольної групи (констатувальний та контрольний етап)

Як свідчать показники діаграми 2.4, у дошкільників контрольної групи жодних змін не відбулось.

Отже, отримані в ході експериментальної роботи результати свідчать про ефективність використання музично-дидактичних ігор як засобу розвитку музичних здібностей у дітей дошкільного віку.

ВИСНОВКИ

Розвиток здібностей дітей дошкільного віку є одним із важливих аспектів роботи освітян закладів дошкільної освіти. Спостерігати прояв здібностей можна вже у ранньому дошкільному віці, коли дитина успішно виконує якусь діяльність, відчуваючи у своїй позитивні емоції. У контексті гуманізації сучасного освітнього простору України особливої актуальності набуває проблема розвитку музичних здібностей дошкільників.

У процесі роботи над дослідженням ми дійшли наступних висновків:

1. Ми проаналізували науково-педагогічну літературу з теми дослідження і визначили, що загальна музикальність людини залежить від її уроджених індивідуальних задатків, але її можна і необхідно формувати і розвивати, як і будь-яку іншу здібність.

Дослідники виділяють у структурі музичних здібностей *ладове почуття* (здатність до сприйняття загального характеру музики), *музично-слухові уявлення* (здібність відтворювати на слух якусь мелодію, музична пам'ять і уява) та *почуття ритму* (*здатність відчувати емоційну виразність ритму та вміння його відтворювати*).

Розвиток музичних здібностей починається з раннього віку, сензитивним періодом при цьому вважається вік до 5 років. Систематичні заняття музикою сприяють розвитку музичних здібностей дитини.

Вивчивши зміст роботи з розвитку музичних здібностей у дітей дошкільного віку, ми можемо зробити висновок про те, що в умовах ЗДО їх розвиток забезпечує процес музичного виховання, організованого цілеспрямовано, з урахуванням індивідуальних особливостей дітей. Діяльність педагога спрямована на розвиток музикальності, музичного сприйняття та музичних здібностей, які включають поетичний та

музичний слух, почуття ритму, музичну пам'ять, а також пісенний та музичний смак. Вибір методів залежить від індивідуальних та вікових особливостей дітей, а також від етапу роботи над музичним твором.

2. Ігрова діяльність є найбільш природною діяльністю для дошкільників. Особливість дидактичної гри полягає в можливості освоювати навчальні завдання у процесі ігрової діяльності, цікавої для дитини. Для розвитку музичних здібностей дошкільнят необхідні спеціальні дидактичні ігри та іграшки, які отримали назву музично-дидактичних. Вони так само, як і дидактичні, припускають наявність певних правил, ігрових дій чи сюжету.

Найбільш поширена класифікація музично-дидактичних ігор залежить від дидактичного завдання та розгортання ігрових дій, згідно з якими всі ігри поділяються на ігри типу «спокійне музикування», де поведінка дітей є достатньою статичною; ігри типу рухомих, де діти повинні виконувати рухи під музику; ігри типу хороводних, у яких рухова активність дітей обмежена. У середньому та старшому дошкільному віці можливе використання всіх перерахованих видів ігор.

3. У ході експериментальної роботи було визначено критерії, показники та рівні сформованості музичних здібностей дошкільників. Критеріями виступили:

ладове почуття (показники: здатність уважно слухати музичний твір; яскраві зовнішні враження, емоційна чуйність; уміння визначати та передавати характер музики);

музично-слухові уявлення (показники: музична пам'ять, звуковисотний слух, емоційно-рухова реакція);

почуття ритму (показники: точне відтворення ритмічного малюнка; ритмічно-рухова реакція).

Використання в експериментальній роботі діагностичної методики дозволило визначити рівні розвитку музичних здібностей – *високий, середній та низький*.

4. Встановлено, що педагогічними умовами, забезпечення яких спряє ефективному розвитку музичних здібностей дошкільників є наступні:

- *інтеграція музичної та театралізованої діяльності в ігровій діяльності;*
- *використання у процесі музично-ігрової діяльності допоміжних засобів виразності;*
- *поповнення знань, умінь та навичок дітей у музично-ігровій діяльності;*
- *створення комфортної психологічної обстановки у процесі музично-ігрової діяльності.*

Результати констатувального етапу експериментального дослідження засвідчили необхідність цілеспрямованої роботи з розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку.

Після закінчення формульовального етапу експерименту, що полягав в апробації музично-дидактичних ігор для розвитку музичних здібностей дошкільників, було проведено контрольний експеримент, який довів ефективність виконаної роботи: рівень розвитку музичних здібностей дошкільників підвищився, що засвідчили результати діагностичної роботи.

Отже, висунута у дослідженні гіпотеза підтверджена. Отримані результати демонструють ефективність організації музичного виховання засобами ігрової діяльності в контексті розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Акулова О. Театралізовані ігри / О.Акулова // Дошкільне виховання. – 2005. – № 4. – С. 21-23
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu (Дата звернення 20.10.2023 р.)
3. Біла І. М. Стратегії творчої діяльності: школа В.О.Моляко / І. М. Біла, Н. А. Ваганова, Ю. А. Гулько, Е. В. Кіричевська. – Київ: Освіта України, 2008. – 700 с. – С. 35 – 42
4. Біла І. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. 137 с. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/32309053.pdf> (дата звернення 26.10.2023).
5. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку —Українське дошкілля / О. І. Білан – Тернопіль: Мандрівець, 2017 – 256с
6. Богуш А. М., Березовська Л. І. Творче самовираження дошкільників у художньо-мовленнєвій діяльності : монографія. Одеса : М. П. Черкасов, 2008. 203 с.
7. Верховинець В. Весняночка. Ігри з піснями для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Київ : Музична Україна, 1989. 343 с.
8. Ветлугіна Н. О. Музичний розвиток дитини. Київ : Музична Україна, 1998. 124 с.
9. Газіна І. О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч.-метод. посібник. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. 195 с.
10. Гац Г., Добринюк Л. Музичне виховання як невід'ємний чинник гармонійного розвитку дітей дошкільного віку. Педагогічний часопис Волині. № 2(5). 2017. С. 21–26
11. Георгян Н. М. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами музичної ритміки : Луганськ, 1998. 221 с.

12. Дронова О. О. Педагогічні умови розвитку образотворення в процесі художньо-естетичного самовираження дітей 5–6 років. URL : [https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova8/subor / Dronova.pdf](https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova8/subor/Dronova.pdf) (дата звернення 2.09.2022).

13. Дронова О. О., Нестерова Е. О. Інтеграція науки з мистецтвом у педагогічній технології художньо-естетичного розвитку дошкільників. Молодий вчений. 2017. № 10.1(50.1). С. 26–29.

14. Желанова В. В. Готовність майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника: сутність та структура. Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгородський національний університет, 2016. Вип. 1(38). С. 123–126.

15. Журавльова Л., Іпкаєва К. Формування творчих здібностей старших дошкільників засобами інтеграції різних видів художньої-творчої діяльності / Л. Журавльова, К. Іпкаєва // Молодь і ринок, 2019, №1 (168) – С. 17-22

16. Каньоса Н. Г. Теорія та технології розвитку дитячої художньої творчості дошкільників : навч.-метод. посібник. Кам'янецьПодільський : Зволейко Д. Г., 2015. С. 47.

17. Коваль О. В. Педагогіка музичного мистецтва XXI століття: уроки М. Леонтовича. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. 2017. Вип. 22(2). С. 195–207.

18. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід) : монографія. Київ : Стилос, 2000. 336 с.

19. Кононко О. Оновлена програма «Я у Світі». URL : <https://www.pedrada.com.ua/article/2650-onovlana-programa-ya-u-svt> (дата звернення 24.09.2023).

20. Костюк А. Г. Сприймання музики і художня культура слухача. Київ, 1965. С. 123.

21. Крутій К. Термінологічне поле музичного заняття в дошкільному навчальному закладі. Музичний керівник. 2015. № 11. С. 4–8.

22. Кульчицька О. І. Розвиток почуттів і емоцій у дітей раннього та дошкільного віку :. Київ, 1996. 49 с.

23. Лісовська Т. А. Розвиток творчих здібностей старших дошкільників у процесі музично-імпровізаторської діяльності. Наука і освіта. 2013. № 3. С. 93–95. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2013_3_28 . (дата звернення: 10.05.2023).

24. Малашевська І. А. Психокоригуючий принцип музичного навчання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з використанням музикотерапії. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 2. С. 248–256. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2015_2_34 . (дата звернення: 14.09.2022).

25. Малашевська І. А. Теорія та практика сучасної системи музичної освіти дітей молодшого шкільного віку. Людинознавчі студії. Педагогіка. 2015. Вип. 31. С. 198–208.

26. Медова І., Терно І. Розвиток музичних здібностей дитини різними видами музичної діяльності. Бібліотечка вихователя дитячого садка. 2011. Червень, № 6. С. 1–19.

27. Мельниченко Т. Музичні ігри до Великодня / Т. Мельниченко // Музичний керівник: щомісячний спеціалізований журнал для дитячого садка та початкової школи. - 2016. - № 3. - С. 34-37

28. Мельничук Л., Максимчук Н., Ілюк Л. Критеріально-рівнева характеристика розвитку музично-творчих здібностей дітей дошкільного віку. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. № 77, т. 2. С. 28–32. URL : http://pedagogyjournal.kpu.zp.ua/archive/2021/77/part_2/7.pdf (дата звернення 23.09.2022).

29. Мкртічян О. А. Музична складова генези тематичного тезауруса «музично-творчі здібності». Реформа освіти в Україні. Інформаційно-аналітичне забезпечення : зб. тез доповідей II Міжнародної наук.-практ. конференції (наукове електронне видання) (м. Київ, 15 жовтня 2020 р.). ДНУ : «Інститут освітньої аналітики», 2020. С. 246– 248.

30. Мкртічян О. А. Система підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку музичних здібностей дітей 4–7 років. Харків. 2021. 505 с.

31. Музично-ритмічні хвилинки та розспіванки для дітей. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006.

32. Науменко С. Як правильно слухати музику з дітьми : поради психолога. Музичний керівник. 2013. № 3. С. 4–10.

33. Нечай С. П. Підготовка майбутніх вихователів до поліфункціонального застосування музики в аудіальному розвитку дошкільників: теорія і практика : монографія. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2015. 460 с.

34. Обжинкові ігри й забавлянки для Миколки та Оксанки: Розвага для старших дошкільнят / Підгот. Н. Рубальська, Художн. Г. Мокієнко // Дошкільне виховання, 2005, .№ 8. - С.30-31.

35. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу: навч.-метод. посіб. / О. М. Олійник – Кам'янецьПодільський : Волощук В. О., 2017. – 163 с.

36. Онищук І. А. Інноваційні форми, методи і прийоми оптимізації художньо-творчої діяльності дошкільників. DOI :<https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.77-2.5> (дата звернення 30.10.2022).

37. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський: Київ : Музична Україна, 2012. 256 с.

38. Остроменський В. Сприйняття музики як педагогічна проблема. Київ : Музична Україна, 2005. 200 с.

39. Павелків Р. В. Дитяча психологія: навч. посіб. / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. – К.: Академвидав, 2008. – 431 с.
40. Петренко С. А. Творча діяльність педагога як важливий засіб формування у дошкільників основних рухових умінь та навичок. Вісник Київського міжнародного університету. Серія : Педагогічні науки. Київ : КиМУ, 2005. Вип. 7. С. 186–195.
41. Підготовка вихователів до розвитку особистості дитини в дошкільному віці : монографія / Г. В. Беленька, З. Н. Борисова, М. А. Машовець [та ін.] ; ред. І. І. Загарницька. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 310 с.
42. Пляченко Т. М. Виховання школярів засобами колективно-інструментального музикування. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/19666582.pdf> (дата звернення 24.10 2023).
43. Подорож чарівним лісом : збірник мовних музично-ритмічних занять для дітей 5–6 років. Харків : Світ дитинства, 2003.
44. Половіна О. Дитина у світі мистецтва. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (Нова редакція). Дошкільне виховання. 2021. № 2. С. 3–8.
45. Половіна О. Мистецька освіта як інструмент творення особистості. Дошкільне виховання. 2021. № 2.
46. Половіна О. Як сформувати мистецько-творчу компетентність у дітей? URL : <https://www.pedrada.com.ua/article/2951-yaksformuvatimistetsko> (27.09.2023).
47. Прокопович Т. Перші вісники весни - музичні ігри, які доречно провести ще взимку / Т. Прокопович, Ю. Польова // Музичний керівник: щомісячний спеціалізований журнал для дитячого садка та початкової школи. - 2019. - №1. - С. 12-17
48. Рома О. Ю. Діяльнісний підхід в освіті: переосмислення концепту : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конференції «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи», (м. Запоріжжя, 12–

18.05.2020). Запоріжжя, 2020. Вип. 1(38)/2020. URL : <https://drive.google.com/file/d/1AFbbnC6xv30yyQHQ9SsqoUG86HmmMd5p> (дата звернення 11.11.2021).

49. Романюк І. Діагностика музичного розвитку старших дошкільників за допомогою дидактичних ігор та вправ / І. Романюк // Музичний керівник : щомісячний спеціалізований журнал для дитячого садка та початкової школи. - 2014. - № 11. - С. 11-18

50. Рубенок Е. Ігри-драматизації у вихованні дошкільника / Е. Рубенок // Дошкільне виховання. - 2001. - №12.- С.1-2. 58.Садовенко С. Осінні співанки - дітям забавлянки / С. Садовенко // Музичний керівник : щомісячний спеціалізований журнал для дитячого садка та початкової школи. - 2017. - № 9. - С. 28-32

51. Руда Г. С. Педагогічні умови ефективного розвитку музичних здібностей молодших школярів в процесі ігрової діяльності. Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки. 2018. Вип. 163. С. 210–215.

52. Садовенко С. М. Методика формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку (на матеріалі українського фольклору) : Київ, 2007. 24 с.

53. Саранчук Ю. Народні ігри та їхній виховний потенціал (за збіркою обробок дитячого фольклору "Весняночка" Василя Верховинця) / Ю. Саранчук, І. Харитонова // Художня творчість у контексті проблем її вивчення: екологія душі, екологія планети : матеріали II Міжнародної конференції, присвяченої проблемам післячорнобильського мистецтва, контркультури та їх інтерпретації в освітньому просторі / Барський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Михайла Грушевського, Глухівський національний педагогічний університет ім. Олександра Довженка, Вінницький соціально-економічний інститут Університету "Україна". - Бар, 2015. - С. 116-119.

54. Товкайло К. Естетичне виховання дошкільників у процесі музично-ритмічної діяльності. Дошкільна освіта в Україні та зарубіжжі: традиції, досвід, інновації : зб. наук. праць. Харків, 2021. С. 73–75.

55. Товкайло К. Значення музичної діяльності в розвитку дітей дошкільного віку. Дошкільна освіта в Україні та зарубіжжі: традиції, досвід, інновації : зб. наук. праць. Харків, 2021. С. 75–76.

56. Федорович А. В. Мистецько-творча компетентність дошкільника як педагогічна проблема. DOI : <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-198-5-17> (дата звернення 2.09.2022)

57. Шевченко Л. Л. Музичне джерельце : збірка музичних творів. Харків : Веста: Ранок, 2004.

58. Шевчук А. Розвиток дошкільнят в музично-руховій діяльності. Київ: Шкільний світ, 2006.

59. Шевчук А. Сучасні підходи до організації музичної діяльності дітей: метод. рекомендації. Дошкільне виховання. 2000. № 2. С. 6–7.

60. Шевчук А. Сучасні підходи до організації свят і розваг: метод. рекомендації. Дошкільне виховання. 2000. № 3. С. 5–7.

61. Шульга Л. Діяльнісний підхід до формування мистецько-творчої компетентності дитини дошкільного віку. Актуальні питання гуманітарних наук : зб. наук. праць. Вип. 37, том 3. 2021. С. 304– 309. URL: http://www.aphnjournal.in.ua/archive/37_2021/part_3/49.pdf (дата звернення 26.12.2022)

62. Шуть М. Інтерпретаційно-виконавські музичні ігри: крок до творчості, краси, оригінальності / М. Шуть // Музичний керівник : щомісячний спеціалізований журнал для дитячого садка та початкової школи. - К. : ТОВ "Міжнародний центр фінансово-економічного розвитку - Україна", 2015. - №2. - С. 4-12

63. Шуть М. Інтерпретаційно-виконавські музичні ігри: формуємо творчі вміння молодших школярів / М. Шуть // Мистецтво та освіта. - 2018. - № 3. - С. 7-11

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, _____, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

20.10.2023

(дата)

(підпис)

(ім'я, прізвище)

Приклади дидактичних ігор для розвитку музичних здібностей дошкільників

1. «Тихі та гучні дзвіночки»

Мета: розвивати звуковисотний слух у дітей.

Завдання: освітні (навчати дітей розрізняти тихе та гучне звучання музики, грати на інструменті відповідно до динаміки; вміння працювати в колективі); розвивальні (розвиток уважності); виховні (виховувати любов до музики, виховувати бажання грати на музичних інструментах).

Ігровий матеріал: брязкальця або шумові іграшки за кількістю дітей.

Хід гри: виконується пісня Р. Рустамова.

1. Дзвонику, дзвони тихіше,

Щоб ніхто тебе не чув (2 рази).

2. Ти, дзвінок, дзвони сильніше

Кожен щоб почути міг! (2 рази)

На 1-й куплет діти тихо дзвенять, на 2-й – голосно.

2. «Ритмічне ехо»

Мета: розвиток почуття ритму, використовуючи раніше набуті знання (поняття про тривалість звуків та про динамічні відтінки).

Завдання: освітні (навчати дітей розрізняти тривалості, розрізняти динаміку); розвивальні (розвиток уваги, точності виконання); виховні (виховувати любов до музики).

Хід гри: педагог пропонує перетворитися на відлуння, тільки на відлуння не звичайне, а ритмічне, і обумовлює правила гри: місяць абсолютно точно повторює приклад, запропонований педагогом, а саме: точне відтворення ритмічного малюнка, темпу, способу вираження (хлопки, плескання, притопи); ехо відрізняється тихішою динамікою.

Педагог відтворює ритмічний малюнок, а діти його повторюють, виконуючи правила гри.

3. «Руки малюють музику»

Мета: навчити дошкільнят уважно слухати музику, представляти музичний образ, його настрій, передавати його за допомогою пластичних рухів.

Завдання: освітні (навчати дітей розрізняти композиції); розвивальні (розвиток у дошкільнят виразних пластичних рухів, розвиток динамічного слухання, виразності); виховні (виховувати любов до музики).

Матеріал: фрагменти музичних творів, емоційні листівки, що відображають різноманітні емоції (сум, радість, ніжність і т. ін.)

Ігрове завдання. Пропонуємо:

а) послухати розповідь;

б) послухати музику;

- в) вибрати емоційну листівку, що відповідає характеру музики;
- г) виявити сенсорні особливості її звучання;
- д) пояснити вихованцям зміст блоків ритмо-інтонацій;
- е) розглянути та підібрати рухи, необхідні для створення пластичного образу;
- ж) створити пластичний образ, що відповідає характеру музики.

Сюжетна ігрова ситуація:

«Сьогодні ми з вами будемо диригентами. Але спочатку давайте з'ясуємо, яку музику ми хочемо послухати. Подивіться, скільки у нас квіток. Вони й розкажуть нам про музику. Вибирайте квітку». Діти розглядають емоційні листівки і вибирають для всіх одну.

«Як ви думаєте, яка звучатиме музика?» Діти розповідають про музику, виходячи зі змісту емоційної листівки. Далі пропонуємо дітям послухати музику, проаналізувати її характер, обрати необхідні рухи із запропонованих.

При проведенні цієї гри для слухання дітям можна запропонувати музику різного характеру: радісного, урочистого, ніжнього, задерикуватого, жартівливого тощо.

Характерні особливості рухів: ніжні, плавні, м'які, гнучкі мах руками відбивають емоцію ніжності; зигзагоподібні, ламані, різкі – емоцію сердитості; хвилеподібні, метушливі, неспокійні – емоцію схвильованості і т. д. Діти «диригують» змінно то однією, то іншою рукою, а потім двома руками разом. Виконання дидактичного завдання вимагає від дітей певних зусиль, великої розумової активності. Діти виявляють кмітливість, винахідливість, увагу, пам'ять. Все це приносить вихованцям моральне задоволення, зміцнює їх віру у власні сили, наповнює їх радістю.

Таким чином, включення музично-дидактичних ігор дозволяє дітям зберігати інтерес до занять, роблять процес розвитку музичних здібностей більш ефективним, адже образний та ігровий підхід, що застосовується, а також використання різноманітних ігрових вправ відповідають віковим особливостям дітей до шкільного віку.